

สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง

ในการบังคับใช้กฎหมาย

เอกสารแสดงจุดยืนของแอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล

AMNESTY
INTERNATIONAL

แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล เนเธอร์แลนด์
Keizersgracht 177
PO Box 1968
1000 BZ Amsterdam,
The Netherlands
P 020 626 44 36
E phrp@amnesty.nl
I www.amnesty.nl/policeandhumanrights

ภาพปก: เจ้าหน้าที่ที่ยังกระป๋องแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุมในเวเนซุเอลา © Laura Rangel

© มิถุนายน 2564

สารบัญ

1. สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองคืออะไรและมีประเภท?	4
2. ผลกระทบของสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง รวมถึงความเสี่ยงด้านสุขภาพ?	5
2.1 ผลกระทบด้านกายภาพ/ทางการแพทย์ของสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง	5
2.2 ความเสี่ยงและอาการบาดเจ็บจากการถูกกระแทก	8
3. มีการนำสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองมาใช้ในรูปแบบใดบ้าง?	9
3.1 สารที่สร้างความระคายเคืองที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง – “แก๊สน้ำตา”	9
3.2 สเปรย์ฉีดระยะใกล้ – “สเปรย์พริก”	9
4. ควรใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในเวลาใด และไม่ควรใช้ในเวลาใด?	11
4.1 สารที่สร้างความระคายเคืองที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง	11
4.2 สเปรย์ฉีดระยะใกล้	13
5. สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง: ควรใช้และไม่ควรใช้อย่างไร	15
5.1 คำเตือน	15
5.2 ข้อควรระวัง	15
6. ข้อควรพิจารณาเป็นพิเศษ	21
6.1 การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19	21
6.2 การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองร่วมกับวิธีการหรืออุปกรณ์อื่น	24
6.3 การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในขณะที่มีการคุมขังและควบคุมตัวบุคคล	26
7. การพัฒนาและการทดสอบ การซื้อขายและการส่งมอบ	28
7.1 การพัฒนาและการทดสอบ	28
7.2 การซื้อขายและการส่งมอบ	29
8. วิธีการใช้งานและการฝึกอบรม	30
9. คำถามที่ตอบยาก: เหตุใดจึงอนุญาตให้ใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในการบังคับใช้กฎหมาย แต่ห้ามใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งทางอาวุธ?	31
10. “สิ่งที่ควรทำและสิ่งไม่ควรทำ”	34

1. สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองคืออะไรและมีที่ประเภท?

สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองได้รับการออกแบบมาเพื่อยับยั้งหรือขัดขวางผู้คนเพียงชั่วคราวโดยทำให้เกิดอาการระคายเคือง ซึ่งโดยทั่วไปจะถูกกำหนดให้เป็นสารเคมีที่มีปฏิกิริยาต่อร่างกายสำหรับขัดขวางการเคลื่อนไหว โดยสร้างความระคายเคืองที่ดวงตาและทางเดินหายใจ ซึ่งผลกระทบเหล่านี้มักจะหายไปอย่างรวดเร็วหากไม่ได้รับสารเคมีเพิ่มเติม สารเคมีที่ใช้มีหลายชนิด ส่วนใหญ่ที่เรารู้จักกันดี ได้แก่ CN, CS, OC/pepper และ PAVA¹

CN gas (2-คลอโรอะซีโตฟีโนล) มีคุณสมบัติในการสร้างความระคายเคือง ถูกออกแบบมาเพื่อสลายฝูงชน โดยเมื่อได้รับสารเหล่านี้จะทำให้ต้องหากางหลบหนีจากการสร้างความระคายเคืองของสาร แก๊สคลอโรอะซีโตฟีโนลอาจทำให้เกิดการปนเปื้อนภายในห้องเพอร์นิเจอร์ ยานพาหนะและเสื้อผ้า โดยจะส่งผลกระทบเป็นเวลานานหลังจากมีการนำมาใช้งาน หากใช้ในปริมาณที่เข้มข้น แก๊สชนิดนี้อาจเสี่ยงที่จะทำให้เสียชีวิตถ้าใช้กับผู้คนซึ่งอยู่ในพื้นที่ปิด CN ยังเป็นสารออกฤทธิ์ของสเปรย์ป้องกันตนเองยี่ห้อ Mace

CS gas (อ็อกโท-คลอโรเบนซิลดีนมาโลไนโตรล) เป็นสารสร้างความระคายเคืองที่มีฤทธิ์มากกว่าแก๊สคลอโรอะซีโตฟีโนลถึงห้าเท่า แม้จะมีความเป็นพิษน้อยกว่าถูกพัฒนาขึ้นในสหรัฐฯ และสหราชอาณาจักร แม้จะมีหลักฐานหนักแน่นถึงผลกระทบที่เป็นอันตรายของแก๊สอ็อกโท-คลอโรเบนซิลดีนมาโลไนโตรลต่อสุขภาพของมนุษย์ แต่ก็ยังคงเป็นสารที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดใน “แก๊สน้ำตา” ที่ใช้โดยเจ้าหน้าที่ การใช้แก๊สอ็อกโท-คลอโรเบนซิลดีนมาโลไนโตรล อาจทำให้เกิด ผลกระทบในวงกว้างโดยไม่เลือกเป้าหมาย

OC (โอลีโอเรซิน แคปซิม) เป็นสารหลักที่ใช้ในสเปรย์พริก ถือเป็นสารที่สร้างความระคายเคืองแต่ไม่ถือว่าเป็นแก๊สน้ำตา องค์ประกอบของสเปรย์พริกมาจากสารชีวภาพ (รวมทั้งพืชที่ให้สารแคปซิม อย่างเช่น พริกแดง) และอาจมีลักษณะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับสารแคปซิมที่ใช้ รวมทั้งอาจประกอบด้วยสารเคมีที่แตกต่างกันมากมาย ซึ่งมักเป็นสารที่ไม่ค่อยมีการศึกษาวิเคราะห์

PAVA (เพาลาร์โกนิล วาซิลิลลาไมด์) สเปรย์พริกที่เป็นสูตรการสังเคราะห์ของสารที่ออกฤทธิ์ อย่างเช่น OC ซึ่งถูกจัดว่าเป็นสารที่ทำให้เกิดการอักเสบเช่นเดียวกับ OC โดยอาจทำให้เกิดอาการแสบไหม้ที่ดวงตา อาการอักเสบอย่างรุนแรงของเยื่อเมือกในช่องจมูกและทางเดินหายใจส่วนบน ทำให้เกิดอาการไอและสำลัก

สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองที่ระบุไว้ข้างต้น มักเรียกรวมๆ ว่าเป็นแก๊สน้ำตา ถือเป็นชื่อสามัญหรือชื่อที่ไม่จำเพาะสำหรับเรียกสารระคายเคืองเหล่านี้ ตามกฎหมายระดับประเทศและระหว่างประเทศ รวมทั้งอนุสัญญาว่าด้วยอาวุธเคมี (CWC)² สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองเหล่านี้ยังถือว่าเป็นสารที่ใช้ในการควบคุมการจลาจล

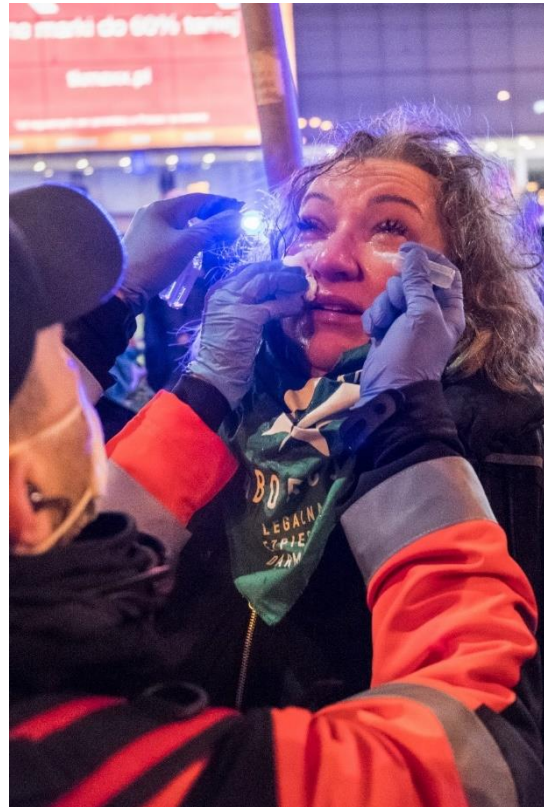
¹ สำหรับรายละเอียดของสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองประเภทต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้ โปรดดู <https://www.weaponslaw.org/weapons/riot-control-agents> รวมทั้ง [ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5649076/](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5649076/)

² จาก [opcw.org/chemical-weapons-convention](https://www.opcw.org/chemical-weapons-convention)

2. ผลกระทบของสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง รวมทั้งความเสี่ยงด้านสุขภาพ?

2.1 ผลกระทบด้านกายภาพ/ทางการแพทย์ของสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง

แม้ในทางทฤษฎีแล้ว สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง ถูกออกแบบมาเพื่อทำให้เกิดความระคายเคืองเพียงชั่วคราว แต่ในทางปฏิบัติ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจรุนแรงได้³ ทั้งนี้ รวมถึงการทำให้น้ำตาไหล หายใจติดขัด รวมทั้งมีอาการไอ และสำลักควิน เกิดแผลไหม้จากสารเคมี อาเจียน และอาการแพ้อย่างรุนแรง มีแผลพุพองบนผิวหนัง ผลกระทบที่ร้ายแรงสุดอาจถึงขั้นเสียชีวิตเนื่องจากขาดอากาศหายใจ โดยเป็นผลมาจากการอาการแพ้อย่างรุนแรง ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของสารเคมี ระยะเวลาที่ได้รับสารเคมี โรคประจำตัว หรือความเสี่ยงอื่น ๆ⁴

มาร์กา เลมพาร์ท แกนนำกลุ่มวีเมนสโตรีค ได้รับการรักษา หลังโดนตำรวจฉีดด้วยสเปรย์พริกที่วอร์ซอ โปแลนด์

© Grzegorz Żukowski

³ มีการบันทึกข้อมูลผลกระทบของอาการที่รุนแรงเหล่านี้ สำหรับตัวอย่างโปรดดู ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (ECtHR), *Tali v. Estonia*, Application [66393/10](#), ย่อหน้า 78, *Çiloğlu and Others v. Turkey*, Application [73333/01](#), ย่อหน้า 19

⁴ สำหรับรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบที่อันตรายของสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง โปรดดู Physicians for Human Rights, “ความตายที่ถูกซ่อนเร้น: ผลกระทบด้านสุขภาพของอุปกรณ์ควบคุมฝูงชน”, 2559, [policehumanrightsresources.org/content/uploads/2017/08/lethal-in-disguise.pdf?x96812](#) รวมทั้ง “การใช้แก๊สน้ำตาเป็นอาวุธ: การใช้สารเคมีที่เป็นพิษต่อพลเรือนอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในบาห์เรน”, สิงหาคม 2555, [thenation.com/wp-content/uploads/2015/04/Bah-rain-TearGas-Aug2012-small.pdf](#) เมื่อเร็ว ๆ นี้มีการศึกษาอาการเกี่ยวกับความผิดปกติของประจำเดือน (ซึ่งบางกรณีส่งผลในระยะยาว) เนื่องจากการได้รับสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง: B.N. Torggrimson-Ojerio และอื่นๆ, “ปัญหาด้านสุขภาพและการใช้บริการด้านสุขภาพของผู้ใหญ่ที่ได้รับแก๊สน้ำตา ระหว่างปี 2563 ในการชุมนุมประท้วง (OR) ที่พอร์ทแลนด์: งานศึกษาแบบตัดขวาง”, 26 เมษายน 2564, BMC Public Health, [bmcpubhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-021-10859-w](#)

ข้อมูลของหน่วยงานควบคุมและป้องกันโรคแห่งสหรัฐ⁵ ระบุถึงอาการต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นดังนี้

ทันทีหลังได้รับสาร

- ตา: น้ำตาไหล เกิดอาการแสบ สายตาพร่ามัว ผิวอักเสบเป็นสีแดง
- จมูก: น้ำมูกไหล เกิดอาการแสบ อาการบวม
- ปาก: เกิดอาการแสบ ระคายเคือง กลืนไม่ได้ น้ำลายไหล
- ปอด: แน่นหน้าอก ไอ หายใจไม่ออก หายใจดัง (เสียงหวีด) หายใจไม่ทั่วท้อง
- ผิวหนัง: แสบไหม้ ผื่น
- อื่น ๆ: วิงเวียน อาเจียน

หากได้รับสารเคมีที่ใช้ควบคุมการจราจรเป็นเวลานานหรือในปริมาณมาก โดยเฉพาะในระยะประชิด อาจทำให้เกิดอาการรุนแรงดังต่อไปนี้

- ตาบอด
- ต้อหิน (อาการที่รุนแรงเกี่ยวกับตาและอาจทำให้ตาบอด)
- เสียชีวิตทันทีเนื่องจากการแสบไหม้ของสารเคมีอย่างรุนแรงในลำคอและปอด
- ระบบทางเดินหายใจล้มเหลวซึ่งอาจทำให้เสียชีวิต

ผลกระทบระยะยาวต่อสุขภาพเนื่องจากการรับสารเคมีที่ใช้ควบคุมการจราจร

- การได้รับสารเคมีเป็นเวลานานโดยเฉพาะเมื่ออยู่ในพื้นที่ปิด อาจส่งผลกระทบระยะยาว รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับดวงตา เช่น ทำให้เกิดแผลเป็น ต้อหินและต้อกระจก และอาจทำให้เกิดปัญหาด้านการหายใจรวมทั้งหอบหืด
- หากอาการที่อาจเกิดขึ้นหายไปในเวลาอันรวดเร็ว เนื่องจากมีการเคลื่อนย้ายผู้คนออกจากบริเวณที่มีการใช้สารเคมีทำให้ไม่ได้รับสารเคมีที่ใช้ควบคุมการจราจร ผลกระทบระยะยาวต่อสุขภาพก็อาจไม่เกิดขึ้น

องค์กรแพทย์เพื่อสิทธิมนุษยชนยังได้จัดทำข้อมูลและระบุถึงผลกระทบที่คล้ายคลึงกันเพิ่มเติมที่มีต่อดวงตา ระบบทางเดินหายใจ ผิวหนัง และระบบหมุนเวียนโลหิต รวมถึงผลกระทบด้านจิตวิทยาและผลกระทบที่อาจมีต่อการตั้งครรภ์และตัวอ่อนในครรภ์⁶

แก๊สน้ำตาส่งผลกระทบต่อบุคคลแตกต่างกันไป แต่ส่งผลกระทบอย่างมากโดยเฉพาะต่อเด็ก ผู้ที่มีครรภ์ และผู้สูงอายุ ระดับความเป็นพิษก็แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะจำเพาะของผลิตภัณฑ์ ปริมาณที่ใช้ และสภาพแวดล้อมของการใช้งาน การได้รับสารเคมีเป็นเวลานานอาจทำให้เกิดผลกระทบด้านสุขภาพที่รุนแรง ความเสี่ยงที่จะเกิดการบาดเจ็บทางร่างกายและในบางกรณีอาจถึงขั้นเสียชีวิต (เช่น เนื่องจากขาดอากาศหายใจ)

⁵ emergency.cdc.gov/agent/riotcontrol/factsheet.asp

⁶ https://s3.amazonaws.com/PHR_other/PHR_INCL0_Fact_Sheets_Chemical_Irritants.pdf

จะเพิ่มขึ้นเมื่อมีการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองร่วมกับอุปกรณ์อื่น รวมถึงการใส่ถุงมือกับผู้ถูกคุมขัง หรือการใช้กับบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการเสพยาหรือแอลกอฮอล์

ครอบครัวผู้ลี้ภัยหลบหนีจากแก๊สน้ำตาต้านหน้ากำแพงกันพรมแดนระหว่าง
สหรัฐฯ และเม็กซิโก © Reuters/Kim Kyung-Hoon

เนื่องจากมีงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์อย่างจำกัดเกี่ยวกับผลกระทบของแก๊สเหล่านี้ จึงยังไม่มีคำตอบชัดเจนถึงขอบเขตโดยรวมของผลกระทบที่เกิดขึ้น และจำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างเป็นระบบเพิ่มเติมโดยเร่งด่วน⁷ อย่างไรก็ตาม ก่อนใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองบางประเภท หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายควรศึกษาว่ามีข้อมูลด้านพิษวิทยาของสารชนิดนั้นมากพอ และสามารถสรุปได้ว่าจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพที่ไม่พึงประสงค์⁸ ควรใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านั้นเพื่อให้เกิดความเป็นพิษในระดับต่ำสุดและเท่าที่จำเป็น เพื่อตอบสนองต่อเป้าประสงค์ของการบังคับใช้กฎหมายที่ชอบธรรม

⁷ ปัญหาหลักในแง่นี้มักเกิดขึ้นเพราะไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับองค์ประกอบของสารที่สร้างความระคายเคืองเหล่านั้น หรืออาจไม่มีการศึกษาอย่างถี่ถ้วนถึงผลกระทบของสารที่เป็นองค์ประกอบบางตัว โปรดดูอย่างเช่น Rohini J. Haar and others, “ผลกระทบด้านสุขภาพของสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองที่ใช้ในการควบคุมฝูงชน: การทบทวนอย่างเป็นระบบต่ออาการบาดเจ็บเนื่องจากแก๊สน้ำตาและสเปรย์พริก”, 19 ตุลาคม 2560, BMC Public Health, ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5649076/, น. 2: “The National Academy of Sciences แห่งสหรัฐอเมริกา ไม่ได้ระบุความเข้มข้นขั้นต่ำสุดที่ปลอดภัย เพราะแม้แต่การใช้สารที่มีความเข้มข้นน้อยสุดก็อาจส่งผลให้เกิด ‘ความรู้สึกไม่สบาย ระคายเคืองอย่างเห็นได้ชัด หรือผลกระทบต่อเนื้อที่อาจไม่แสดงอาการ หรือไม่รู้สึกในเบื้องต้น’... ปริมาณและความเข้มข้นของสารเคมีในสเปรย์และอุปกรณ์ฉีดแต่ละชนิด แตกต่างอย่างมากขึ้นอยู่กับผู้ผลิตและประเทศต่าง ๆ ความเข้มข้นของสเปรย์พริกที่ระบุไว้อาจไม่ตรงกับความจริง เนื่องจากการออกฤทธิ์ของสเปรย์พริกไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นในสารละลายเท่านั้น หากยังขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของแคปซิมที่ถูกสกัดออกมา ที่น่ากังวลคือ สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองอาจประกอบด้วยสารเคมีที่เป็นพิษอื่น ๆ อีกมากมาย รวมถึงแอลกอฮอล์ สารละลายชีวภาพ สารประกอบอินทรีย์ระเหยง่ายรวมทั้ง halogenated hydrocarbons และสารกระตุ้นอื่น ๆ เช่น ฟรีออน เตตราคลอโรเอทิลีนและเมทิลคลอไรด์ การใช้สารละลายอย่างเช่น สารเตตราคลอโรเอทิลีนและเมทิลคลอไรด์ อาจทำให้เกิดการซึมลึกเข้าไปในผิวหนัง รวมทั้งทำให้สารระคายเคืองจำนวนมากสามารถดูดซึมและแพร่กระจาย ซึ่งจะทำให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสเปรย์พริกรุนแรงขึ้น”

⁸ สำนักงานข้าหลวงใหญ่สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (OHCHR), *แนวปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้อาวุธที่ไม่รุนแรงถึงชีวิตในการบังคับใช้กฎหมาย*, 2564, ohchr.org/Documents/HRBodies/CCPR/LLW_Guidance.pdf, ย่อหน้า 7.2.3

2.2 ความเสี่ยงและอาการบาดเจ็บจากการถูกกระแทก

ในบางกรณี เมื่อกระป๋องที่ใช้บรรจุสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองนั้นถูกยิงใส่บุคคลโดยตรง อาจทำให้เกิดแผลฉีกขาด เลือดคั่งในสมอง อาการบาดเจ็บทางศีรษะอื่น ๆ และในกรณีที่ร้ายแรงอาจทำให้เสียชีวิตได้

สเปรย์พริกแบบที่ถอดออกแบบมาเพื่อสร้างความระคายเคืองเมื่อฉีดใส่ใบหน้าของบุคคลโดยตรง อย่างไรก็ตามก็อาจทำให้เกิดแผลไหม้⁹ และบาดเจ็บ โดยเฉพาะบริเวณดวงตา กรณีที่อยู่ในระยะใกล้เกินไปเมื่อเทียบกับแรงดันของสเปรย์

ภาพซีเอทีสแกนที่ผู้ทำงานทางการแพทย์ในอิรักมอบให้กับ
แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล แสดงให้เห็นลักษณะของ
ระเบิดแก๊สน้ำตาที่ทะลุเข้าไปในกะโหลกศีรษะของผู้ชุมนุม
© Private

⁹ โปรดดู ตัวอย่าง กรณีของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ECtHR, Petrus Iacob v. Roumanie, Application [13524/05](#), ย่อหน้า 34

3. มีการนำสารเคมีที่สร้างภาวะคายเคืองมาใช้ในรูปแบบใดบ้าง?

3.1 สารที่สร้างภาวะคายเคืองที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง – “แก๊สน้ำตา”

สารเคมีที่สร้างภาวะคายเคืองในวงกว้าง หรือที่รู้จักกันในชื่อ “แก๊สน้ำตา” สามารถนำมาใช้ได้หลายลักษณะ

- บรรจุในกระป๋อง หรือทำเป็นระเบิดสำหรับขว้างด้วยมือหรือยิงจากเครื่องยิง (โดยตั้งอยู่บนพื้นหรือบนรถยนต์) หรือการยิงจากปืนสั้นหรือปืนยาว ในกรณีเหล่านี้ จึงต้องมีการใช้ดินขับและในบางกรณีต้องมีการใช้สารระเบิดเพื่อยิงสารเคมีที่สร้างภาวะคายเคืองเหล่านี้ออกมา
- การปล่อยในรูปแบบของควันออกจากยานพาหนะ (ตัวอย่างเช่น รถยนต์ที่ออกแบบเป็นพิเศษ มีท่อเพื่อปล่อยสารที่สร้างภาวะคายเคืองหรือการใช้โดรนเพื่อปล่อยสารเหล่านี้)
- ผสมในน้ำเพื่อใช้ร่วมกับเครื่องฉีดน้ำแรงดันสูง

รายละเอียดที่พิมพ์บนกระป๋องแก๊สน้ำตาที่ผลิตในฝรั่งเศส มีการนำมาใช้ในเดือนมิถุนายน 2542 เพื่อสลายการชุมนุมในไนโรบี เคนยา ©แอมเนสตี อินเตอร์เนชันแนล

3.2 สเปรย์ฉีดระยะใกล้ – “สเปรย์พริก”¹⁰

- สเปรย์แบบถือขนาดเล็ก เป็นอุปกรณ์ที่ออกแบบมาเพื่อใช้ในระยะประชิดกับบุคคลเพียงคนเดียว
- เครื่องฉีดสเปรย์ขนาดใหญ่ (คล้ายกับเครื่องดับเพลิงหรือเครื่องพ่นยาฆ่าแมลง) จะสามารถปล่อยสารเคมีได้ในปริมาณมาก (เมื่อเทียบกับสเปรย์แบบถือ)

¹⁰ มีอุปกรณ์ในลักษณะที่ถือด้วยมือหรือ “ใส่เป้สะพายหลัง” ในหลายรูปแบบ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน: weaponslaw.org/weapons/riot-control-agents

สารวัตรทหารจิตตเปรย์พริกใส่ผู้ชุมนุมในเซาเปาโล © Midia Ninja

4. ควรใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในเวลาใด และไม่ควรใช้ในเวลาใด?

เช่นเดียวกับการใช้อาวุธชนิดอื่น ๆ การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองต้องสอดคล้องกับหลักความถูกต้องตามกฎหมาย หลักความจำเป็นและความได้สัดส่วน

ด้วยเหตุดังกล่าว เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายอาจใช้สารเคมีเหล่านี้ เพื่อเป้าประสงค์ในการบังคับใช้กฎหมายอย่างชอบธรรม และต้องไม่ใช้กับบุคคลที่ใช้สิทธิมนุษยชนของตน (หลักความถูกต้องตามกฎหมาย)

เจ้าหน้าที่ไม่ควรใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในกรณีที่มีวิธีการอื่นที่อันตรายน้อยกว่าและสามารถบรรลุเป้าประสงค์ในการบังคับใช้กฎหมายที่ชอบธรรมได้ (หลักความจำเป็น) กรณีที่มีการนำสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองมาใช้ สารเคมีดังกล่าวต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายมากกว่าอันตรายที่เจ้าหน้าที่พยายามขัดขวางไม่ให้เกิดขึ้น (หลักความได้สัดส่วน) ด้วยเหตุดังกล่าว ให้ถือเป็นหลักการเบื้องต้นว่าไม่อาจนำสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองมาใช้กับบุคคลใด ๆ ที่ระทำการอย่างสงบและ/หรือเพียงแต่แสดงความขัดแย้งต่อคำสั่งโดยไม่ใช้ความรุนแรง¹¹

ในแง่ของอันตรายและอาการบาดเจ็บที่อาจเกิดขึ้น การนำสารเคมีมาใช้เป็นเรื่องที่ยอมรับได้ในกรณีที่ใช้เพื่อป้องกันอันตรายที่มีระดับความรุนแรงคล้ายคลึงกัน¹² ด้วยเหตุดังกล่าว จึงสามารถนำมาใช้กับบุคคลเฉพาะที่มีพฤติกรรมหรือใช้ความรุนแรงกับบุคคลอื่น และกรณีที่ไม่มีการใช้อันตรายน้อยกว่าที่จะยุติความรุนแรงนั้นได้¹³

- สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองไม่ใช่เครื่องมือที่ใช้เพื่อบังคับบุคคลให้เชื่อฟังคำสั่ง
- อาจนำมาใช้ได้เฉพาะกับบุคคลที่มีพฤติกรรมรุนแรงที่อาจทำให้เกิดอันตรายร้ายแรงต่อบุคคลอื่น

4.1 สารที่สร้างความระคายเคืองที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง

โดยธรรมชาติแล้ว สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองสามารถส่งผลกระทบต่อในวงกว้างอย่างไม่เลือกเป้าหมาย ไม่สามารถควบคุมได้ว่าบุคคลใดจะได้รับผลกระทบจากสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองกรณีที่มีการนำมาใช้ในพื้นที่กว้าง อาจส่งผลกระทบต่อบุคคลที่ใช้ความรุนแรงและอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลที่ทำกิจกรรมอย่างสงบได้

¹¹ OHCHR, แนวปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้อาวุธที่ไม่รุนแรงถึงชีวิตในการบังคับใช้กฎหมาย (อ้างแล้ว), ย่อหน้า 7.2.7

¹² ยกตัวอย่างเช่น ความจำเป็นในการบังคับใช้ข้อกำหนดที่มีเป้าหมายในทางปกครองโดยเฉพาะ ถือว่าไม่ชอบธรรมในการใช้อาวุธนี้: ECtHR, *Petrus Iacob v. Roumanie*, ย่อหน้า 37 หรือเป็นการขัดแย้งโดยมีความรุนแรงน้อยกว่า โปรดดู ECtHR, *Grămadă v. Romania*, Application 14974/09, ย่อหน้า 70

¹³ OHCHR, แนวปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้อาวุธที่ไม่รุนแรงถึงชีวิตในการบังคับใช้กฎหมาย (อ้างแล้ว), ย่อหน้า 7.2.3

เช่นเดียวกัน รวมถึงอาจกระทบต่อคนที่อยู่ในบริเวณดังกล่าวและผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เนื่องจากอันตรายของสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองอาจมีความร้ายแรงมากกว่าความระคายเคืองในเบื้องต้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับคนที่อยู่ในบริเวณดังกล่าวหรือผู้ชุมนุมอย่างสงบอาจเป็นที่ยอมรับได้เฉพาะในกรณีที่เป็นข้อยกเว้นเท่านั้น โดยหลักการแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องหาทางจัดการกับผู้ที่เริ่มใช้ความรุนแรงและเมื่อเกิดความรุนแรงอย่างกว้างขวางเท่านั้น เฉพาะในกรณีดังกล่าว การใช้อาวุธที่มีลักษณะที่ส่งผลกระทบอย่างไม่เลือกเป้าหมายจึงเป็นที่ยอมรับได้¹⁴

ผู้ชุมนุมอย่างสงบถูกยิงด้วยแก๊สน้ำตาในเวเนซุเอลา © Laura Rangel

- สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในวงกว้างอาจนำมาใช้ได้เฉพาะเมื่อเกิดความรุนแรงอย่างกว้างขวาง อันเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายไม่สามารถดำเนินการเฉพาะกับบุคคลที่ใช้ความรุนแรงได้
- ไม่ควรนำมาใช้เพื่อสลายการชุมนุมอย่างสงบ
- ไม่ควรนำมาใช้ในกรณีที่มีผู้ใช้ความรุนแรงเพียงไม่กี่คน

¹⁴ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล - แรเธอร์แลนด์, การใช้กำลัง: แนวปฏิบัติในการบังคับใช้หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้กำลังและอาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย, สิงหาคม 2558, [policehumanrightsresources.org/content/uploads/2015/01/ainl_guidelines_use_of_force_0.pdf?x96812](https://www.policehumanrightsresources.org/content/uploads/2015/01/ainl_guidelines_use_of_force_0.pdf?x96812), แนวปฏิบัติ 7h) และข้อ 7.2.3. OHCHR, คู่มือการใช้กำลังและอาวุธปืนในการบังคับใช้กฎหมาย, 2560, [ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/UseOfForceAndFirearms.pdf](https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/UseOfForceAndFirearms.pdf), u. 88

4.2 สเปร์ยฉีดระยะใกล้

สเปร์ยฉีดระยะใกล้เป็นอาวุธเพื่อป้องกันตนเอง โดยอาจนำมาใช้เพื่อป้องกันตนเองหรือป้องกันบุคคลอื่นขณะที่เผชิญกับความรุนแรงทางกายภาพ¹⁵ ดังที่กล่าวไว้แล้วว่าเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายไม่ควรใช้เพียงเพื่อบังคับบุคคลให้เชื่อฟังคำสั่ง นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องอธิบายเพิ่มเติมว่า ไม่ควรมีการใช้สเปร์ยพริกกับบุคคลที่ถูกจับกุมหรือถูกควบคุมตัวแล้ว เพราะอาจถือเป็นการทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย¹⁶

Otto M.J. Adang และ Jos Mensink, “สเปร์ยพริก – การตอบโต้ที่ไม่มีเหตุผลต่อผู้ต้องสงสัยที่พุดจาแสดงความขัดขืน”, น. 215-217:¹⁷

“แต่ละสถานการณ์ควรได้รับการพิจารณาเป็นรายกรณีไป และเราควรคาดหวังว่าตำรวจที่ผ่านการฝึกอบรม จะมีทักษะในการสื่อสารและทักษะทางกายภาพ เพื่อคลี่คลายสถานการณ์ความขัดแย้งที่ส่วนใหญ่ไม่มีความรุนแรงได้ ควรนำหลักความถูกต้องตามกฎหมาย การตัดสินใจระดับย่อย (subsidiarity) และหลักความได้สัดส่วนมาใช้ ไม่ควรใช้เหตุผลด้านสถิติแต่เป็นการตัดสินใจตามสถานการณ์ หากไม่มีการวิเคราะห์ถึงปฏิสัมพันธ์และระบอบการปกครองที่อาจเกิดขึ้น ข้อเสนอแนะแบบเหมารวมให้สามารถใช้สเปร์ยพริกในสถานการณ์ใด ๆ ที่ผู้ต้องสงสัยไม่ให้ความร่วมมือได้ ย่อมถือเป็นการกระทำที่ขาดวิจารณญาณ” ...

“การกำหนดให้ใช้สเปร์ยพริกเป็นทางเลือกเบื้องต้นในสถานการณ์ที่ผู้ต้องสงสัยพุดจาแสดงความขัดขืน ดูไม่มีเหตุผล และยังคงถูกมองว่าเป็นการปฏิบัติมิชอบในรูปแบบหนึ่ง การนำสารที่สร้างความเจ็บปวดอย่างยิ่งมาใช้กับผู้ต้องสงสัยที่ไม่ให้ความร่วมมือและไม่ได้ใช้ความรุนแรง (ด้วยการฉีดสเปร์ยพริกใส่) เป็นการกระทำที่ไม่ได้สัดส่วน เมื่อพิจารณาว่ายังมีวิธีการอื่นที่รุนแรงน้อยกว่าที่สามารถนำมาใช้ได้และใช้อย่างถูกต้อง นโยบายที่อนุญาตให้ใช้สเปร์ยพริกในสถานการณ์เหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อให้มีการใช้สเปร์ยพริกมากกว่าวิธีการอื่นที่สร้างความเจ็บปวดน้อยกว่า และย่อมถือว่าขัดต่อข้อ 5 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ซึ่งระบุว่า บุคคลใดจะถูกกระทำการทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีที่ไม่มีการให้ความดูแลหรือทำการรักษาภายหลังการจับกุม แต่มีการดูแลเมื่อผู้ต้องสงสัยถูกนำตัวไปสถานีตำรวจแล้ว ดังเช่นกรณีที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานตำรวจหลายแห่งในสหรัฐ (Broadstock, 2544) สืบเนื่องจากผลกระทบของสเปร์ยพริกที่มีต่อผู้ต้องสงสัย และผลจากการนำมาใช้ในสถานการณ์จริง เราเสนอแนะให้กำหนดนโยบายซึ่งระบุอย่างชัดเจนว่าจะไม่ใช้สเปร์ยพริกเป็นแนวทางเพื่อแทนวิธีการควบคุมตัวทางกายภาพอย่างอื่น ข้อเสนอแนะนี้ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานการพิจารณาถึงแนวโน้มที่จะใช้สเปร์ยพริก (โดยไม่คำนึงถึงทางเลือกอื่น) เป็นเรื่องที่อันตรายต่อเจ้าหน้าที่เอง เมื่อพิจารณาว่าสเปร์ยพริกอาจใช้ได้ผลทุกครั้งไป”

¹⁵ OHCHR, *แนวปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้อาวุธที่ไม่รุนแรงถึงชีวิตในการบังคับใช้กฎหมาย* (อ้างแล้ว), ย่อหน้า 7.2.3; OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), คู่มือสิทธิมนุษยชนว่าด้วยการควบคุมการชุมนุม, 2559, osce.org/files/f/documents/c/5/226981.pdf, น.79

¹⁶ ECtHR, *Ali Güneş v. Turkey, Application 9829/07*, ย่อหน้า 41

¹⁷ ตีพิมพ์เมื่อปี 2547 ใน *การควบคุมฝูงชน: วรรณกรรมระหว่างประเทศว่าด้วยยุทธศาสตร์และการจัดการของตำรวจ*, น. 206-219

แม้ว่าสเปรย์แบบถือขนาดเล็ก เป็นอุปกรณ์ที่ออกแบบมาเพื่อใช้ในระยะประชิดกับบุคคลเพียงคนเดียว แต่สเปรย์ฉีดที่มีความดันและปริมาณสูง (อย่างเช่น เครื่องฉีดสเปรย์ขนาดใหญ่คล้ายกับเครื่องดับเพลิงหรือเครื่องพ่นสะพวยหลัง) ก็อาจส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนได้ จึงไม่ควรนำมาใช้กรณีที่มีผู้ใช้ความรุนแรงเพียงคนเดียว เนื่องจากอาจทำให้บุคคลอื่นได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน และไม่ควรฉีดใส่กลุ่มบุคคลอย่างไม่เลือกเป้าหมาย โดยไม่คำนึงว่าใครเป็นผู้ใช้ความรุนแรงหรือไม่ได้เกี่ยวข้องด้วย

ตำรวจปราบจลาจลฉีดแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุมที่รวมตัวด้านนอกอาคารรัฐสภา กรุงเทพฯ ๒๕๖๓
© Peter Kohalmi/AFP

- สเปรย์แบบถืออาจนำมาใช้ได้เฉพาะกับบุคคลที่มีพฤติการณ์ใช้ความรุนแรง และอาจใช้ความรุนแรงกับบุคคลอื่น
- การนำมาใช้กับบุคคลที่ถูกพันนาการหรือควบคุมตัวแล้ว ถือเป็น การทรมานหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย

5. สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง: ควรใช้และไม่ควรใช้อย่างไร¹⁸

5.1 คำเตือน

ในแง่ของการใช้กำลัง หลักความจำเป็นกำหนดให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย ต้องเริ่มจากวิธีการที่ไม่รุนแรงก่อน ด้วยเหตุดังกล่าว จึงต้องมีการประกาศเตือนเมื่อจะใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง หากผู้คนไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง เจ้าหน้าที่ต้องให้เวลามากพอที่ผู้คนจะได้ปฏิบัติตามคำสั่ง ข้อกำหนดนี้เป็นพื้นฐานของหลักความจำเป็น และหน้าที่ที่จะทำให้เกิดอันตรายน้อยสุด หากผู้คนกำลังจะหยุดพฤติกรรมที่รุนแรงเนื่องจากได้รับคำเตือนแล้ว ย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนำอาวุธมาใช้ ด้วยเหตุดังกล่าว เพื่อลดอันตรายให้เหลือน้อยสุด ต้องให้โอกาสกับบุคคลในการยุติพฤติกรรมที่รุนแรง ก่อนจะนำสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองมาใช้ได้¹⁹

→ ต้องมีคำสั่งและการประกาศเตือนอย่างชัดเจน ก่อนการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง

5.2 ข้อควรระวัง

หน้าที่ในการลดอันตรายและอาการบาดเจ็บให้เหลือน้อยสุด²⁰ กำหนดให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องปฏิบัติตามข้อควรระวังหลายประการ เมื่อมีการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง

จุดประสงค์ของการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองทั้งปวง ควรมุ่งให้เกิดความระคายเคืองเท่านั้น ไม่ควรมุ่งให้เกิดอาการบาดเจ็บอันเป็นผลมาจากแรงกระแทกกับร่างกาย และต้องมีการใช้ในลักษณะที่หลีกเลี่ยงอาการบาดเจ็บเช่นนั้น

ตำรวจปราบจลาจลยิงแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุมด้านหน้าของมัสยิดอัลอิติ กอมะห์ ในกัซซา ไคโร อียิปต์ © Peter Macdiarmid/Getty Images

¹⁸ และโปรดดู Physicians for Human Rights, “สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง”, Crowd-Control Weapons Series, s3.amazonaws.com/PHR_other/PHR_INCL0_Fact_Sheets_Chemical_irritants.pdf

¹⁹ และโปรดดู Adang & Mensing (Fn. 15): “เหตุที่เจ้าหน้าที่หลายคนไม่แจ้งเตือนก่อนมีการฉีดสเปรย์พริก แม้จะสามารถทำได้ก็ตาม อาจเป็นเพราะเหตุผลด้านประสิทธิภาพ ดังที่ผู้ทบทวนคนหนึ่งเสนอ (และโปรดดู Wright, 2540) การไม่แจ้งเตือนด้วยวาจา แสดงว่าเจ้าหน้าที่ไม่ต้องการให้ผู้ต้องสงสัยสามารถหลบหนีได้ (เหมือนหน้าหนีจากสเปรย์ ปิดหน้า รังหนี ฯลฯ) ซึ่งย่อมทำให้ประสิทธิภาพของสเปรย์พริกตกลง ในความเห็นของเรา สถานการณ์เช่นนี้เป็นเหตุผลที่ทำให้เชื่อว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้สัดส่วน การแจ้งเตือนด้วยวาจาอาจช่วยทำให้เกิดการปฏิบัติตามได้ (และจากผลการสำรวจของเราพบว่าเป็นสิ่งที่มักเกิดขึ้นครั้งหนึ่งของกรณีศึกษา) การฉีดสเปรย์ใส่โดยตรงโดยไม่แจ้งเตือน ย่อมมีลักษณะที่ไม่ได้สัดส่วนอย่างชัดเจน”

²⁰ หลักการพื้นฐานขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้กำลังและอาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย (หลักการพื้นฐาน), รับรองเมื่อ 7 กันยายน 2533, หลักการที่ 5

- ไม่ควรมีการฝักระเบิด (หรือบางครั้งเรียกว่าเป็นกระป๋องหรือซองกระสุน) จากเครื่องยิงใส่ผู้คนโดยตรง²¹ ควรมีการยิงจากมุมที่กำหนดไว้โดยเฉพาะต้องพ้นจากศีรษะของผู้คน (การกำหนดมุมอย่างชัดเจน จะขึ้นอยู่กับระยะห่างของเครื่องยิงกับฝูงชน)²² ไม่ควรมียิงในแนวตั้งขึ้นไปในอากาศ เพราะกระสุนอาจตกใส่ประชาชน อาจทำให้บาดเจ็บร้ายแรงได้
- ไม่ควรมีโยนระเบิดมือใส่ผู้คน ให้คลังระเบิดบนพื้นราบในทิศทางเดียวกับประชาชน
- สเปรย์แบบดีดถูกออกแบบมาเพื่อใช้ฟันใส่หน้าบุคคล อย่างไรก็ตาม ในการทำเช่นนั้น เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องรักษาระยะห่างขั้นต่ำตามข้อกำหนดของผู้ผลิต เพราะหากพ่นในระยะประชิดมากเกินไป แรงดันของสเปรย์อาจทำให้เกิดอันตรายต่อดวงตา

ต้องมีการพิจารณาบริบทที่เกี่ยวข้องก่อนตัดสินใจใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองอย่างไม่เลือกเป้าหมาย ทั้งนี้ รวมถึงสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ อุณหภูมิ ทิศทางลมและแบบแผนด้านภูมิอากาศ รวมทั้งให้พิจารณาว่ามีโรงพยาบาล โรงเรียน หรือเขตที่มีประชากรหนาแน่น ประชากรที่ไม่เกี่ยวข้องอยู่ใกล้เคียงบริเวณนั้นหรือไม่²³

ผู้ชุมนุมที่ฟิลาเดลเฟียพยายามปีนขึ้นบนเนิน หลังตกเป็นเป้าการยิงด้วยแก๊สน้ำตา © Mark Makela / Getty Images

²¹ ECtHR, *Abdullah Yaşa v. Turkey*, Application 44827/08, ย่อหน้า 48; OHCHR, *คู่มือการใช้กำลังและอาวุธปืนในการบังคับใช้กฎหมาย* (อ้างแล้ว), น. 88

²² OHCHR, *แนวปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้อาวุธที่ไม่รุนแรงถึงชีวิตในการบังคับใช้กฎหมาย* (อ้างแล้ว), ย่อหน้า 7.3.2

²³ International Network of Civil Liberties Organizations (INCLEO), เอกสารสรุป: สารเคมีสร้างความระคายเคือง, inclo.net/pdf/lethal/CIfactsheet.pdf

- สารเคมีสร้างความระคายเคืองควรนำมาใช้ได้เฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายที่ผ่านการฝึกอบรมการใช้งานเท่านั้น และต้องปฏิบัติตามข้อควรระวัง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดอันตรายและอาการบาดเจ็บน้อยสุด²⁴
- การอบรมควรครอบคลุมถึงความสามารถในการให้ความช่วยเหลือด้วย รวมทั้งการลดความเป็นพิษของสารเคมีต่อบุคคลที่ได้รับสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองโดยทันที รวมทั้งบุคคลที่ถูกควบคุมตัวหรือไม่สามารถขอความช่วยเหลือได้

ปริมาณของสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองที่นำมาใช้ ไม่ควรเกินระดับที่จำเป็นกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ควรหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองต่อเนื่องกันเป็นเวลานานหรือต่อเนื่อง²⁵ การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองต้องค่อย ๆ ยกกระดับของปฏิบัติการ โดยในเบื้องต้นให้ใช้สารเคมีสร้างความระคายเคืองในปริมาณที่จำกัดเสียก่อน บ่อยครั้งสภาพของถนนปกคลุมด้วยละอองของสารที่สร้างความระคายเคือง และอาจแพร่เข้าไปในบ้านเรือนและถนนที่ใกล้เคียง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้นอย่างไม่จำเป็นและไม่ได้สัดส่วน

เจ้าหน้าที่เลบานอนยิงแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุมในกรุงเบรุต © AFP

²⁴ OHCHR, *คู่มือการใช้กำลังและอาวุธปืนในการบังคับใช้กฎหมาย* (อ้างแล้ว), น. 88

²⁵ OHCHR, *แนวปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้อาวุธที่ไม่รุนแรงถึงชีวิตในการบังคับใช้กฎหมาย* (อ้างแล้ว), ย่อหน้า 7.2.6 และ 7.3.5; OHCHR, *คู่มือการใช้กำลังและอาวุธปืนในการบังคับใช้กฎหมาย* (อ้างแล้ว), น. 88

ไม่ว่าในกรณีใด การใช้เครื่องยิงแบบหลายลำกล้องที่ติดตั้งบนยานพาหนะ เพื่อยิงสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง ในปริมาณมาก ถือเป็นการใช้อาวุธในลักษณะไม่จำเป็นและไม่ได้สัดส่วนอย่างชัดเจน จึงควรมีการสั่งห้ามการพัฒนา การซื้อขาย การส่งมอบ และการใช้อุปกรณ์ดังกล่าวในลักษณะนี้

→ แก๊สน้ำตาที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้างควรนำมาใช้เมื่อมีการวางแผนอย่างระมัดระวัง²⁶ เป็นไปตามวิธีการใช้ ที่ระบุอย่างชัดเจน จำนวนระเบิดแก๊สน้ำตาที่จะนำมาใช้ต้องเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่

การยิงแก๊สน้ำตาในสถานีรถไฟใต้ดินในฮ่องกง © Alamy

เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องใช้แก๊สน้ำตาที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้างอย่างสอดคล้องกับเป้าประสงค์ในการใช้งานเพื่อสลายกลุ่มผู้ที่มีพฤติกรรมใช้ความรุนแรง ไม่ควรนำมาใช้ในพื้นที่ปิดที่ผู้คนไม่สามารถสลายตัวได้ ต้องหาทางหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่อาจทำให้เกิดความตื่นตระหนกที่ทำให้เกิดการเหยียบกันตาย มีการประเมินพื้นที่ อย่างระมัดระวัง ประเมินทิศทางที่ผู้คนใช้ในการหลบหนี รวมทั้งประเมินปริมาณของแก๊สน้ำตาที่ใช้ นอกจากนี้ จะต้องหยุดยิงทันทีเมื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเมื่อบุคคลเริ่มสลายตัวแล้ว

²⁶ เกี่ยวกับความสำคัญของการสั่งการ การควบคุม และวิธีการใช้งาน โปรดดู ECtHR, *Abdullah Yaşa v. Turkey*, อ้างแล้ว, ย่อหน้า 49

อากาศยานไร้พลาขับของกองทัพอิสราเอล ขณะที่กำลังพ่นแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุมชาวปาเลสไตน์ ในระหว่างการชุมนุมประท้วง @Getty Images

การใช้โดรนเพื่อพ่นสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้างจากมุมสูง ทำให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก กิจทางลมและสภาพอากาศอาจทำให้เกิดการเคลื่อนที่ของสารที่สร้างความระคายเคืองอย่างสับสน ไม่อาจระบุทิศทางได้ เพิ่มความเสี่ยงที่จะเกิดผลกระทบต่อบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง ความเสี่ยงเช่นนี้อาจทำให้เจ้าหน้าที่เพิ่มปริมาณของสารเคมีมากขึ้น เพื่อให้มั่นใจถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และอาจเป็นเหตุให้บุคคลได้รับสารเคมีเข้าไปในปริมาณที่เกินขอบเขต ประการสุดท้าย การพ่น

สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองจากด้านบน ทำให้บุคคลไม่สามารถทราบทิศทางที่ชัดเจนของสารเคมีเหล่านี้ และส่งผลให้เสี่ยงที่จะทำให้เกิดความโกลาหลและประชาชนไม่รู้ว่าควรหลบหนีไปในทิศทางใด ทำให้เสี่ยงที่จะเกิดความวุ่นวาย สับสน ตื่นตระหนกและอาจถึงขั้นมีการเหยียบกันตาย จึงไม่ควรมีการใช้โดรนเพื่อฉีดพ่นสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง

- สารเคมีสร้างความระคายเคืองต้องไม่ถูกใช้ในพื้นที่ที่มีทางเข้า-ออกจำกัด²⁷ หรือพื้นที่ที่ประชาชนหลบหนีออกไปไม่ได้²⁸ และไม่ควรใช้เพื่อทำให้ประชาชนไม่สามารถหลบหนีได้²⁹ หรือใช้เพื่อตามล่าบุคคลที่อยู่ระหว่างการสลายการชุมนุม
- ไม่ควรยิงสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองจากด้านบน (ตัวอย่างเช่น การยิงจากโดรน) เนื่องจากจะทำให้เกิดความโกลาหล ทำให้เสี่ยงที่จะเกิดความวุ่นวายและตื่นตระหนก เพราะแก๊สน้ำตาจะแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็วทิศทาง

²⁷ OHCHR, *แนวปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้อาวุธที่ไม่รุนแรงถึงชีวิตในการบังคับใช้กฎหมาย* (อ้างแล้ว), ย่อหน้า 7.2.6 และ 7.3.7

²⁸ อย่างเช่น กรณีที่เกิดขึ้นที่ฟิลาเดเฟีย เมื่อผู้ชุมนุมที่ชุมนุมบนทางหลวงพยายามหลบหนีจากแก๊สน้ำตาที่เจ้าหน้าที่ยิงใส่ ถูกทำให้จนมุมบริเวณเป็นกั้นของถนน: New York Times, 25 มิถุนายน 2563, [nytimes.com/video/us/100000007174941/philadelphia-tear-gas-george-floyd-protests.html](https://www.nytimes.com/video/us/100000007174941/philadelphia-tear-gas-george-floyd-protests.html)

²⁹ ตัวอย่างเช่น สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตึก CITIC Tower ที่ฮ่องกง โดยตำรวจยิงแก๊สน้ำตาจากทั้งสองด้าน ส่วนผู้ชุมนุมติดอยู่ตรงกลาง: https://www.youtube.com/watch?v=leo5TYztv_w

สารเคมีสร้างความระคายเคือง (หรือสารกระตุ้น) ประกอบด้วยวัตถุไวไฟ ต้องไม่นำมาใช้ในสถานการณ์ที่เสี่ยงจะเกิดเพลิงไหม้

- ไม่ควรนำสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองมาใช้กรณีที่ประสงค์จะใช้อาวุธฉีดไฟฟ้าร่วมด้วย เช่น “ปืนฉีดไฟฟ้า” เพราะการฉีดของอาวุธอาจทำให้ผิวหนังที่โดนสารเคมี เกิดแผลไหม้อย่างรุนแรง
- ไม่ควรนำมาใช้ในสถานที่ที่มีวัตถุไวไฟ เช่น ในปั้มน้ำมัน หรือเมื่อบุคคลถูกราดด้วยน้ำมันหรือของเหลวติดไฟได้

6. ข้อควรพิจารณาเป็นพิเศษ

6.1 การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในช่วงที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคที่เกี่ยวข้องกับระบบทางเดินหายใจ อาจทำให้เกิดความเสี่ยงเพิ่มเติมอย่างมาก เนื่องจากจะทำให้ผู้ที่ได้รับเชื้อโควิด-19 มีอาการทรุดลงและเสี่ยงที่จะนำเชื้อไปติดคนอื่น

- แม้ที่ผ่านมาจะไม่มีการศึกษาในวงกว้างอย่างเป็นระบบและผ่านการพิจารณาของผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในระหว่างการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 แต่ งานศึกษาที่ผ่านมามีผลกระทบบทบาทต่อระบบทางเดินหายใจ เป็นสาเหตุให้เกิดความกังวล การได้รับสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองอาจส่งผลกระทบต่อด้านลบถึงความรุนแรงจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และอาจกลายเป็นผลกระทบที่รุนแรงด้านสุขภาพต่อประชาชนที่ติดเชื้อมาแล้ว แต่ยังไม่แสดงอาการ โดยมีความเสี่ยงอย่างมากที่จะเกิดอาการของโรคที่ร้ายแรง และอาจส่งผลกระทบต่อถึงขั้นชีวิต รวมถึงยังทำให้เกิดภาวะมากขึ้นต่อระบบสาธารณสุข ผลกระทบเช่นนี้ยังอาจเกิดขึ้นกับบุคคลที่ยังไม่ติดเชื้อไวรัส จากการศึกษาเกี่ยวกับทหารในสหรัฐ³⁰ เผยให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองอย่างถี่เนื่องในระหว่างการฝึกอบรบ มีแนวโน้มที่จะป่วยเป็นโรคทางเดินหายใจเฉียบพลัน (ARIs) บางกรณีมีอาการที่รุนแรงมากจนต้องเข้าโรงพยาบาล ทั้งยังอาจเป็นอันตรายอย่างมากเมื่อเกี่ยวข้องกับโรคโควิด-19 การศึกษาอีกครั้งหนึ่งของคนงานในโรงงานพริก ยังเผยให้เห็นปัญหาในระยะยาวเช่นกัน³¹

³⁰ Joseph J. Hout and others, “โรคทางเดินหายใจที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอโท-คลอโรเบนซิลดีนมาโลไนด์ (สารออกฤทธิ์ในแก๊สน้ำตา) ในกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรบการสู้รบขั้นพื้นฐานของกองทัพสหรัฐ”, *Military Medicine*, Volume 179, Issue 7, กรกฎาคม 2557, น. 793-798, academic.oup.com/milmed/article/179/7/793/4259353 : “ผู้เข้ารับการฝึกมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นอย่างมาก.....ที่จะตรวจพบว่าเป็นโรคทางเดินหายใจภายหลังได้รับแก๊สน้ำตาเข้าไป เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่ฝึกอบรบซึ่งก่อนที่จะได้รับแก๊สน้ำตา และอัตราการเกิดโรคทางเดินหายใจหลังการรับแก๊สน้ำตาจะขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของแก๊สน้ำตาที่ได้รับ โดยมีความแตกต่างของโรคทางเดินหายใจในช่วงก่อนและหลังจากได้รับแก๊สน้ำตาสำหรับแก๊สน้ำตาในทุกระดับความเข้มข้น”

³¹ Paul Blanc, Diane Liu, Carlos Jaurez, Omar A. Boushey, ใน: *อากาศไอ ในบรรดาผู้ทำงานโรงงานพริก*, Volume 99, issue 1, น. 27-32, มกราคม 2534, [journal.chestnet.org/article/S0012-3692\(16\)30239-2/fulltext](http://journal.chestnet.org/article/S0012-3692(16)30239-2/fulltext).

การใช้แก๊สน้ำตาต่อการชุมนุมประท้วงต่อต้านการล็อกดาวน์เนื่องจากโรคโควิด-19 ที่กรุงเบอร์ลิน © Oliver Bunic/AFP

ยกตัวอย่างเช่น มีการแสดงข้อกังวลเกี่ยวกับผลกระทบของสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองต่อความสามารถของบุคคลในการต่อต้านไวรัส: cf. Will Stone, Ideastream, “**การฉีดแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุมท่ามกลางสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคอาจถือเป็น ‘สูตรสำเร็จของหายนะ’**”³² ตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2563 โดยมีการอ้างอิงคำพูดของ:

- รองศาสตราจารย์สเวน เอริก จอร์ด นักวิจัยที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยดุค: “การนำมาใช้ในช่วงที่เกิดโควิด-19 ถือเป็นเรื่องที่เราควรระวังอย่างสิ้นเชิง.... มีข้อมูลมากพอที่พิสูจน์ว่า แก๊สน้ำตาเพิ่มความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัส.... เรามีระบบป้องกันไวรัสในตัว ซึ่งสามารถยับยั้งไวรัสได้ และป้องกันไม่ให้มันเข้าสู่เซลล์.... แต่ระบบนี้จะอ่อนแอลงเนื่องจากการสูดดมแก๊สน้ำตาเข้าไป และลดสมรรถภาพ”
- ดร.จอห์น บาล์ม แพทย์ระบบทางเดินหายใจจากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ซานฟรานซิสโก: “ผมคิดว่าเรากำลังส่งเสริมการติดเชื้อโควิด-19 จากการยิงแก๊สน้ำตาใส่ผู้ชุมนุม.... มันทำให้เกิดอาการบาดเจ็บและอักเสบต่อเนื้อเยื่อในระบบทางเดินหายใจ” บาล์มกล่าวว่า อาการอักเสบเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อภูมิคุ้มกันของร่างกาย ทำให้มีความเสี่ยงมากขึ้นต่อคนที่ได้รับเชื้อไวรัสจะเกิดอาการป่วย “....เหมือนเป็นการเติมเชื้อเพลิงเข้าไปในกองไฟ....การรับแก๊สน้ำตาจะเพิ่มความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนจากการติดเชื้อโดยไม่แสดงอาการ เป็นการติดเชื้อที่แสดงอาการ”

³² จาก [ideastream.org/news/tear-gassing-protesters-during-an-infectious-outbreak-called-a-recipe-for-disaster](https://www.ideastream.org/news/tear-gassing-protesters-during-an-infectious-outbreak-called-a-recipe-for-disaster)

- นอกจากนั้น การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองต่อกลุ่มผู้ชุมนุม อาจเพิ่มความเสี่ยงในการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสจากผู้ชุมนุมไปยังพื้นที่รอบข้าง เมื่อผู้ชุมนุมหากทางหลบหนีจากสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง พวกเขาอาจไม่สามารถรักษาระยะห่างกับบุคคลอื่นได้ ทั้งยังอาจถอดหน้ากาก จามและหายใจอย่างรุนแรงใกล้กับบุคคลอื่นเนื่องจากได้รับสารที่สร้างความระคายเคืองเข้าไป ซึ่งเป็นทางหลักในการแพร่เชื้อโควิด-19³³ การได้รับสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองจึงอาจเพิ่มความเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของโรค³⁴

เมื่อพิจารณาว่าโรคโควิด-19 ทำให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงต่อสุขภาพอยู่แล้ว รวมทั้งอัตราการเสียชีวิตที่ค่อนข้างสูง จึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งขึ้นที่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ต้องใช้ความระมัดระวังในการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง ในทุกสภาพการณ์ พวกเขาควรหาทางรับมือกับการชุมนุมในลักษณะที่หลีกเลี่ยงการสร้างปัญหาที่อาจเป็นเหตุให้ต้องใช้กำลัง หากทางลดความตึงเครียด การไกล่เกลี่ย การคลี่คลายความขัดแย้งอย่างสงบ และควรเป็นแนวทางหลักในการรับมือกับการชุมนุมเช่นนี้

- เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายไม่ควรใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองเพียงเพราะต้องการบังคับใช้มาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 กรณีที่การชุมนุมไม่มีความรุนแรงหรือมีความรุนแรงเกิดขึ้นอย่างจำกัด
- แม้ในสถานการณ์ที่อาจนำสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองมาใช้ได้ เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายก็ควรพิจารณาเลือกอาวุธอื่นที่มีความร้ายแรงน้อยกว่าที่จะไม่ทำให้เกิดความเสี่ยงเป็นการเฉพาะกับระบบทางเดินหายใจที่คล้ายกับการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง
- ควรใช้แก๊สน้ำตาในปริมาณต่ำที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

ในการบังคับใช้กฎหมาย ทางกรมไม่ควรใช้อาวุธที่ทำให้เกิดความเสียหายอย่างไม่เลือกเป้าหมาย และอาจทำให้เสียชีวิต เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับโรคโควิด-19 หน่วยงานต่าง ๆ จึงต้องติดตามข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบด้านสุขภาพของสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองที่เกี่ยวข้องกับโรคนี้ โดยเฉพาะในแง่อัตราการเสียชีวิต

- กรณีที่อัตราการเสียชีวิตของผู้ป่วยโรคโควิด-19 เพิ่มขึ้นอันเป็นผลมาจากการได้รับสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง ให้พิจารณายุติการใช้สารเคมีดังกล่าวโดยทันที ในช่วงที่มีการระบาดใหญ่

³³ องค์การอนามัยโลก, โควิด-19, [who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1](https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1) (เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2564), "Overview"

³⁴ Omega Research Foundation, "การลดความเสี่ยง: การควบคุมการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในระหว่างการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19", 2563, omegaresearchfoundation.org/publications/lowering-risk-curtailling-use-chemical-irritants-during-covid-19-pandemic, u. 3

6.2 การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองร่วมกับวิธีการหรืออุปกรณ์อื่น

เมื่อเร็ว ๆ นี้ มีการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองร่วมกับอุปกรณ์อื่น เพื่อให้เกิดผลกระทบที่แตกต่างไป

- ระเบิดอาจประกอบด้วยทั้งสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองและสารระเบิดจำนวนมากที่อาจทำให้เกิดอาการบาดเจ็บทางกายจากแรงระเบิดหรือสะเก็ดระเบิด หรือทำให้เกิดเสียงดัง หรือทำให้เกิดประกายไฟ ควรให้มีการห้ามใช้อุปกรณ์ในลักษณะนี้ เพราะแทนที่จะลดอันตราย กลับมุ่งที่จะทำให้เกิดผลกระทบสูงสุด ยกตัวอย่างเช่นในฝรั่งเศส มีรายงานว่าประชาชนห้าคนมือขาดเนื่องจากการใช้อาวุธในลักษณะนี้³⁵ นอกจากนี้ การใช้อุปกรณ์ที่มีเป้าประสงค์แตกต่างกัน จะส่งผลกระทบที่แตกต่างในแต่ละประเภทของอุปกรณ์ดังกล่าว โดยแก๊สน้ำตาควรนำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนสลายตัว แต่การใช้ระเบิดร่วมกัน จะยิ่งทำให้คนเกิดความตระหนกตกใจและไม่รู้จะรับมืออย่างไร การฉีดแก๊สน้ำตาใส่บุคคลในขณะที่พวกเขาไม่สามารถหลบหนีได้ทันทีอาจทำให้เกิดอาการบาดเจ็บถึงขั้นเปลี่ยนแปลงชีวิตได้ ต้องถือเป็นการใช้กำลังที่เกินกว่าเหตุ ทั้งยังอาจถือเป็นการปฏิบัติที่โหดร้ายและไร้มนุษยธรรมด้วย การใช้อาวุธร่วมกันเช่นนี้จึงควรเป็นสิ่งต้องห้ามจากการใช้ในกิจการสาธารณะ³⁶

ตำรวจปราบจลาจลถือระเบิดขว้างแบบ GM2 L ในระหว่างการชุมนุมประท้วงต่อต้านรัฐบาลที่กรุงปารีส © Geoffroy van der hasselt/AFP

³⁵ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล, “ฝรั่งเศส: เรียกร้องให้ระงับการใช้กระสุนยางที่ยิงจากเครื่องยิงแบบ LBD40 และให้สั่งห้ามใช้ระเบิดแบบ GLI-F4 ในบริบทการควบคุมการชุมนุม”, 3 พฤษภาคม 2562

³⁶ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล, “ฝรั่งเศส: เรียกร้องให้ระงับการใช้กระสุนยางที่ยิงจากเครื่องยิงแบบ LBD40 และให้สั่งห้ามใช้ระเบิดแบบ GLI-F4 ในบริบทการควบคุมการชุมนุม” ทั้งนี้ไม่รวมถึงการใช้ในสถานการณ์ที่มีการจับตัวประกัน เนื่องจากต้องมีการประเมินความเสี่ยงที่แตกต่างไป

- การใช้อุปกรณ์ร่วม คือการนำสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองมาผสมในน้ำเพื่อใช้กับเครื่องปืนฉีดน้ำแรงดันสูง ด้วยเหตุผลหลายประการอาจทำให้เกิดปัญหาได้ เนื่องจากไม่เคยมีการทดสอบการใช้ในลักษณะนี้มาก่อน และไม่มีข้อมูลว่าควรผสมสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองกับน้ำในปริมาณเท่าไร หมายความว่าไม่มีการกำหนดระดับความเป็นพิษที่ยอมรับได้เพื่อเป้าประสงค์ของการบังคับใช้กฎหมาย ความไม่แน่นอนเช่นนี้ จึงทำให้เกิดความเสียหายอย่างยิ่งต่อสุขภาพของประชาชน นอกจากนี้ สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองที่ส่งผลกระทบต่อวงกว้างมักทำให้ผู้คนสลายตัว เพื่อหาทางหลบหนีจากผลกระทบของแก๊สน้ำตา เมื่อเสื้อผ้าของพวกเขาเปียกชุ่มด้วยสารที่สร้างความระคายเคือง ย่อมทำให้พวกเขาไม่อาจหลบหนีจากสารดังกล่าวได้ การนำมาผสมกับน้ำเป็นการใช้งานที่ขัดกับเป้าประสงค์หลักของการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง³⁷ และประการสุดท้าย เมื่อเสื้อผ้าของพวกเขาเปียกชุ่มด้วยสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง ย่อมทำให้ไม่สามารถควบคุมทั้งปริมาณหรือระยะเวลาการรับสารเคมีได้ เมื่อพิจารณาถึงความเสียหายต่อสุขภาพของคนที่ได้รับแก๊สน้ำตาที่อาจเพิ่มขึ้นเมื่อได้รับในปริมาณมากขึ้นและในระยะเวลาที่ต่อเนื่อง การนำสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองมาผสมในน้ำ จึงถือว่าขัดกับการทำหน้าที่ของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่ในการลดอันตรายและอาการบาดเจ็บ³⁸ การใช้เครื่องฉีดน้ำแรงดันสูงที่มีการผสมสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองจึงเป็นสิ่งที่ควรถูกห้าม

→ ควรให้มีการห้ามใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองร่วมกับอุปกรณ์ เนื่องจากมีความเสี่ยงจะทำให้เกิดอันตรายที่เกินกว่าเหตุ และยังขัดกับเป้าประสงค์ของการใช้งาน

³⁷ ปัญหาที่คล้ายคลึงกันที่เกิดขึ้นเมื่อมีการใช้กระสุนดัดแปลงเพื่อสร้างพลังงานจลน์ (kinetic-impact projectiles) ร่วมกับสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง ยกตัวอย่างเช่น ระเบิดพริก (pepper ball): สารที่สร้างความระคายเคืองอาจติดอยู่บนเสื้อผ้าและทำให้ได้รับสารดังกล่าวเป็นเวลานาน และมีความเสี่ยงเพิ่มเติมจากการใช้อุปกรณ์คู่กัน และรวมถึงอันตรายที่เพิ่มขึ้นจากสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง (เช่น แผลไหม้ที่รุนแรง) ในกรณีที่มีการยิงกระสุนระยะประชิดและทะลุผ่านผิวหนังเข้าไป หรือเนื่องจากการขาดความแม่นยำของกระสุนลักษณะนี้ เพราะวิถีกระสุนจะไม่คงที่อันเป็นผลมาจากการออกแบบ ความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นเช่นนี้ จำเป็นต้องได้รับการประเมินอย่างระมัดระวัง ก่อนที่จะมีการนำระเบิดพริกมาใช้งาน รวมทั้งการพิจารณาถึงผลกระทบรวมทั้งผลกระทบต่อสุขภาพและสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง มีส่วนช่วยหนุนเสริมกันในแง่การทำงานหรือขัดแย้งกัน

³⁸ และโปรดดู แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชันแนล, “ฮ่องกง: ปืนฉีดน้ำแรงดันสูงทำให้เกิดอันตรายอย่างยิ่งเมื่ออยู่ในมือของตำรวจที่ชอบลั่นไก”, 9 สิงหาคม 2562, [amnesty.org/en/latest/news/2019/08/hong-kong-police-water-cannon-danger/](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/08/hong-kong-police-water-cannon-danger/)

ตำรวจยิงปืนฉีดน้ำแรงดันสูงใส่ผู้ชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย ด้านนอกทำเนียบรัฐบาลในฮ่องกง © Nicolas Asfour/AFP

6.3 การใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในขณะที่มีการคุมขังและควบคุมตัวบุคคล

ดังที่กล่าวถึงข้างต้น สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้างควรใช้เฉพาะในพื้นที่ที่ผู้คนสามารถสลายตัวได้ กรณีผู้คนที่ได้รับสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองไม่สามารถหลบหนีไปได้ ย่อมเสี่ยงจะทำให้เกิดอันตรายร้ายแรงนอกเหนือจากความระคายเคืองเบื้องต้นที่เกิดขึ้นจากแก๊สน้ำตา และกรณีที่มีทางออก แต่มีการปิดกั้นหรือเข้าถึงได้ยาก การใช้สารระคายเคืองเช่นนี้อาจทำให้เกิดหรือเพิ่มความเสี่ยงที่จะเหยียบกันตาย

ด้วยเหตุดังกล่าว ต้องไม่มีการใช้สารเคมีเช่นนี้ในสภาพแวดล้อมที่ปิดภายในสถานที่ควบคุมตัว เว้นแต่ในสภาพที่เป็นข้อยกเว้นอย่างยิ่ง กรณีที่เกิดความรุนแรงในระดับที่การมุ่งจัดการกับบุคคลเพียงบางคนที่มีความผิดปกติการใช้ความรุนแรงไม่อาจกระทำได้อีกต่อไป และมีภัยคุกคามอย่างชัดเจนว่าจะเกิดการบาดเจ็บร้ายแรงและอาจถึงขั้นเสียชีวิต อย่างไรก็ดี ในสภาพการณ์เช่นนั้น มีเงื่อนไขว่าต้องเปิดทางออกไว้ และต้องมีการแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบเกี่ยวกับการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง และเส้นทางหลบหนีที่มีอยู่ และจัดให้มีการรักษาพยาบาลโดยทันที³⁹

³⁹ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล – แรเธอร์แลนด์, *การใช้กำลัง* (อ้างแล้ว), section 8.4, น. 170

เนื่องจากสภาพเช่นนี้มีลักษณะที่มักไม่ค่อยเกิดขึ้นและเป็นข้อยกเว้น จึงไม่มีเหตุผลที่จะต้องติดตั้งเครื่องยิงสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองอย่างถาวรในสถานที่ควบคุมตัว เนื่องจากอาจทำให้มีแนวโน้มจะใช้อุปกรณ์ดังกล่าวแม้ในสถานการณ์ที่มีความรุนแรงน้อยกว่า และอาจมีการใช้ในลักษณะที่เป็นการกรณหรือการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี⁴⁰

ความเสี่ยงลักษณะเดียวกันที่จะมีการใช้อาวุธเช่นนี้อย่างมีขอบเพื่อเป็นการลงโทษ หรือเพียงเพื่อบังคับให้มีการปฏิบัติตามคำสั่ง ยังอาจเกิดขึ้นกับอุปกรณ์แบบด้อย่างอื่น รวมถึงสเปรย์พริก นอกจากนั้น ในสภาพการควบคุมตัวที่มีระบบควบคุมที่เข้มงวด ซึ่งมีโอกาสที่จะใช้แนวทางที่อันตรายน้อยกว่าเพื่อควบคุมผู้ต้องขังที่ใช้ความรุนแรงได้ด้วยเหตุดังกล่าว เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมตัวจึงไม่ควรได้รับแจกอุปกรณ์แบบด้อย่างสเปรย์พริกไว้

- ตามหลักการแล้ว ไม่ควรใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในสถานที่ควบคุมตัว ซึ่งเป็นสถานที่ปิด ยกเว้นกรณีที่เกิดความไม่สงบโดยการใช้ความรุนแรงในวงกว้าง และเป็นเหตุการณ์ร้ายแรง ซึ่งไม่อาจใช้วิธีการอื่นเพื่อควบคุมได้ และให้ใช้ได้กรณีที่มีทางออกที่ไม่ปิดกั้นและเข้าถึงได้ และสามารถให้การรักษาพยาบาลโดยทันทีได้
- ห้ามไม่ให้มีการติดตั้งอุปกรณ์สำหรับฉีดพ่นสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในสถานที่ควบคุมตัวบุคคล

---

⁴⁰ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล และ Omega Research Foundation, ผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนของอาวุธที่เสี่ยงต่อชีวิตน้อยกว่าและอุปกรณ์เพื่อบังคับใช้กฎหมายอย่างอื่น (Index: ACT30/1305/2015), 2558, policehumanrightsresources.org/the-human-rights-impact-of-less-lethal-weapons-and-other-law-enforcement-equipment, u. 19

7. การพัฒนาและการทดสอบ การซื้อขายและการส่งมอบ

7.1 การพัฒนาและการทดสอบ

อุปกรณ์ทุกชนิดที่เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายนำมาใช้ รวมทั้งสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง ต้องผ่านการทดสอบอย่างถี่ถ้วน เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับข้อกำหนดทางเทคนิคในแง่ความเที่ยงตรง แม่นยำ พึ่งพาได้ รวมถึงอายุการใช้งาน สอดคล้องกับระดับของความอันตรายและความเจ็บปวดที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงผลกระทบอย่างอื่นที่ไม่พึงประสงค์หรือไม่ตั้งใจ หน่วยงานอิสระควรทำหน้าที่ทดสอบอุปกรณ์เหล่านี้ นอกจากนี้ อุปกรณ์แต่ละชิ้นต้องผ่านการประเมินอย่างเป็นอิสระว่ามีความสอดคล้องกับกฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศหรือไม่ โดยเฉพาะข้อกำหนดตามหลักความได้สัดส่วน⁴¹

ในแง่ของสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับระดับความเป็นพิษของสารที่สร้างความระคายเคือง ปริมาณและระยะห่างที่เหมาะสมในการนำมาใช้งาน และต้องดูแลให้มีการรักษาพยาบาลแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ ในแง่ดังกล่าว หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายจึงไม่ควรพึ่งพาเฉพาะข้อมูลจากบริษัทผู้ผลิต ซึ่งอาจมีความไม่เที่ยงตรงหรือไม่แม่นยำ เนื่องจากหน่วยงานเหล่านี้ต้องทำการประเมินด้วยตนเอง และหากจำเป็น ให้ขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญอิสระด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์

ภายหลังการทดสอบแล้ว เช่นเดียวกับอาวุธหรืออุปกรณ์อย่างอื่น สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองยังควรเข้าสู่กระบวนการทดลองใช้ที่มีเงื่อนไขสอดคล้องตามกฎหมายและมีข้อมูลที่ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการยืนยันว่า อาวุธหรืออุปกรณ์เหล่านี้สอดคล้องกับความจำเป็นในการดำเนินงานและข้อกำหนดเชิงเทคนิค มีการแสดงวิธีการใช้งานและการอบรมมากเพียงพอ ทั้งนี้ต้องไม่มีความเสี่ยงที่ไม่ได้คาดหมายและไม่พึงประสงค์ใด ๆ⁴²

การนำอุปกรณ์เหล่านี้มาใช้ ต้องผ่านกลไกรายงานข้อมูล การกำกับดูแลและการควบคุมอย่างถี่ถ้วนและเข้มงวด เพื่อให้สามารถประเมินประสิทธิภาพและผลลัพธ์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งอันตรายที่ไม่พึงประสงค์ใด ๆ

⁴¹ แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล – เนเธอร์แลนด์, *การใช้กำลัง* (อ้างแล้ว), แนวปฏิบัติ 6b) และ c) และข้อ 6.2.2

⁴² แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล – เนเธอร์แลนด์, *การใช้กำลัง* (อ้างแล้ว), แนวปฏิบัติ 6g) และ h) และข้อ 6.5

7.2 การซื้อขายและการส่งมอบ

การค้าอาวุธเพื่อควบคุมฝูงชน ต้องถูกควบคุมอย่างเข้มงวดเพื่อให้สอดคล้องตามหลักเกณฑ์ด้านสิทธิมนุษยชน การค้าอุปกรณ์ที่อาจนำไปสู่การปฏิบัติมิชอบ ถึงแม้อุปกรณ์ดังกล่าวจะสามารถนำมาใช้เพื่อการบังคับใช้กฎหมายอย่างชอบธรรม ควรเป็นเรื่องต้องห้าม ควรปฏิเสธไม่ให้ใบอนุญาตส่งออกอุปกรณ์หากมีเหตุผลเชื่อได้ว่าอุปกรณ์ดังกล่าวอาจถูกนำไปใช้เพื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ทั้งนี้ยังควรครอบคลุมถึงการฝึกอบรมและความช่วยเหลือทางเทคนิคที่เกี่ยวข้อง

ในทางปฏิบัติแล้ว สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองและอุปกรณ์ที่ใช้ยิง มักอยู่ในระบบกำกับดูแลที่คลุมเครือ แก๊สน้ำตาและอุปกรณ์ใช้ยิงบางอย่างถือเป็นส่วนหนึ่งของบัญชีอุปกรณ์ด้านการทหาร จึงถูกควบคุมภายใต้การกำกับดูแลการค้าอาวุธ ในขณะที่สเปรย์พริกมักอยู่ใต้การควบคุมในฐานะเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งอยู่ใต้การควบคุมของข้อกำหนดการค้าเกี่ยวกับการทรมานของสหภาพยุโรป⁴³ องค์การสหประชาชาติได้เริ่มกระบวนการปรึกษาหารือเกี่ยวกับมาตรการระหว่างประเทศ เพื่อควบคุมการค้าในผลิตภัณฑ์ที่อาจถูกนำมาใช้เพื่อการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชันแนลได้รณรงค์กดดันให้กรอบกำกับดูแลเหล่านี้ครอบคลุมถึงสารที่ใช้เพื่อควบคุมมวลชน รวมทั้งแก๊สน้ำตาและสเปรย์พริกด้วย ในระหว่างที่รัฐเจรจาเกี่ยวกับข้อกำหนดระหว่างประเทศ พวกเขาต้องใช้มาตรการควบคุม ต้องสั่งห้ามการค้าสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองและอุปกรณ์การยิงที่เกี่ยวข้อง กรณีที่มีความเสี่ยงด้านสิทธิมนุษยชนอย่างชัดเจน และให้ควบคุมการใช้งานของอุปกรณ์เหล่านี้อย่างเข้มงวดภายในประเทศ⁴⁴

- อาวุธใด ๆ ที่เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายนำมาใช้ รวมทั้งสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง ต้องผ่านการทดสอบอย่างรอบด้านและเป็นอิสระ เพื่อประกันความปลอดภัยและความสอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนสำหรับการใช้งานโดยเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย
- รัฐต่าง ๆ ต้องไม่อนุญาตให้ส่งออกสารเคมีที่สร้างความระคายเคือง รวมถึงแก๊สน้ำตาหรือสเปรย์พริก เครื่องยิงแก๊สน้ำตาและความช่วยเหลือทางเทคนิคอื่น ๆ กรณีที่มีเหตุผลอันควรเชื่อได้ว่า อุปกรณ์เหล่านี้ อาจถูกใช้เพื่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง
- การผลิตและการค้าอุปกรณ์ที่มีลักษณะละเมิดสิทธิเช่นนี้ รวมทั้งระบบการยิงและเครื่องยิงระเบิดแบบหลายลำกล้อง ซึ่งขาดความแม่นยำและ/หรือทรงพลังจนเกินกว่าเหตุ ควรเป็นสิ่งต้องห้าม

⁴³ ข้อกำหนด (EU) 2019/125 ของรัฐสภายุโรปและคณะมนตรียุโรป วันที่ 16 มกราคม 2562 เกี่ยวกับการค้าผลิตภัณฑ์บางประเภท ซึ่งอาจนำมาใช้เพื่อการประหารชีวิต การทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี, 31 มกราคม 2562, The Official Journal of the European Union, eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R0125&from=en

⁴⁴ โปสดู แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชันแนล และ Omega Research Foundation, *ยุติการค้าการทรมาน: แนวทางระดับโลกสู่การควบคุม 'เครื่องมือเพื่อการทรมาน'* (Index: ACT 30/3363/2020), 2563, amnesty.org/download/Documents/ACT3033632020ENGLISH.PDF

8. วิธีการใช้งานและการฝึกอบรม

หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายต้องกำหนดวิธีการใช้งานที่ชัดเจน สำหรับการใช้อาวุธเคมีที่สร้างความระคายเคือง รวมทั้งแก๊สน้ำตาที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง หรือสเปรย์แบบดีโอ เพื่อลดความเสี่ยงจากอันตรายหรืออาการบาดเจ็บที่ไม่พึงประสงค์ให้เหลือน้อยที่สุด ซึ่งวิธีการใช้งานต้อง:

- อธิบายอย่างชัดเจนถึงผลลัพธ์ของสารที่สร้างความระคายเคือง และแนวปฏิบัติเชิงบังคับเพื่อการใช้งานที่ปลอดภัย (เช่น ควรยกปืนยิงกระบอกแก๊สน้ำตาขึ้นเล็งในมุมไหน ระยะห่างขั้นต่ำที่สุดของการใช้สเปรย์พริกแบบดีโอ)
- ระบุถึงข้อควรระวังก่อนนำมาใช้งาน (เช่น ในแง่ของระยะห่าง ทิศทาง สภาพภูมิอากาศ)
- ข้อห้ามที่ชัดเจนที่ระบุถึงพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมที่จะต้องไม่นำอุปกรณ์นี้มาใช้อย่างเด็ดขาด (เช่น การยิงกระบอกแก๊สน้ำตาโดยตรงใส่ร่างกายของบุคคล การใช้สเปรย์พริกเพื่อบังคับให้ปฏิบัติตามคำสั่ง)
- เตือนถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นหากมีการใช้อย่างไม่เหมาะสม (เช่น เมื่อนำมาใช้ใกล้กับสาร/วัตถุไวไฟ) และผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อยกเว้น (เช่น อาการแพ้อย่างรุนแรง)
- อธิบายวิธีการปฐมพยาบาลเบื้องต้นให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบ (เช่น การล้างดวงตา กรณีที่จำเป็นต้องใส่ถุงมือ ก็ควรใส่ถุงมือให้อยู่ด้านหน้าของร่างกาย ไม่ใช่ด้านหลัง เพื่อให้สามารถใช้มือล้างตาได้)

เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างเหมาะสมและสม่ำเสมอ เกี่ยวกับประเด็นที่กล่าวถึงข้างต้นทั้งหมด และต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้อุปกรณ์เหล่านี้ เฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายที่มีใบรับรองอย่างเหมาะสมเท่านั้นที่ควรได้รับและควรมีสถานที่ที่จะใช้อาวุธเคมีที่สร้างความระคายเคือง

ผู้สนับสนุนกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศวิ่งหนีแก๊สน้ำตาที่ตำรวจยิงใส่ ระหว่างที่พยายามเดินขบวนที่จัตุรัสทักซิม © Getty Images

→ หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายต้องแจ้งวิธีการใช้อย่างชัดเจน และจัดอบรมให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธเคมีที่สร้างความระคายเคือง รวมทั้งวิธีการใช้ ข้อควรระวังเพื่อลดอันตรายให้เหลือน้อยที่สุด และข้อห้ามอย่างชัดเจนในแง่การใช้งานและวิธีการใช้งาน โดยควรอนุญาตให้เฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายที่มีใบรับรองเท่านั้นที่สามารถครอบครองสารเคมีนี้ได้

9. คำถามที่ตอบยาก: เหตุใดจึงอนุญาตให้ใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในการบังคับใช้กฎหมาย แต่ห้ามใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งทางอาวุธ?

ในระหว่างสถานการณ์ความขัดแย้งทางอาวุธ การใช้สารเคมีที่เป็นพิษ รวมทั้งสารควบคุมการจลาจลในลักษณะที่เป็นอุปกรณ์ทำสงคราม ถือเป็นเรื่องต้องห้ามตามพิธีสารเจนีวา พ.ศ. 2468 อนุสัญญาว่าด้วยอาวุธเคมี และกฎหมายมนุษยธรรมตามจารีตประเพณีระหว่างประเทศ เหตุใดจึงอนุญาตให้ใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในการบังคับใช้กฎหมาย? อนุสัญญาว่าด้วยอาวุธเคมีระบุอย่างชัดเจนและกำหนดเป็นมาตรฐานด้านกฎหมายที่เคร่งครัดน้อยกว่าในการที่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายนำสารเคมีเหล่านี้มาใช้ เมื่อเทียบกับการใช้ในสถานการณ์ความขัดแย้งทางอาวุธ

อย่างไรก็ดี ความแตกต่างไม่ได้อยู่ที่คำถามว่าจะนำมาตรฐานด้านกฎหมายที่เคร่งครัดน้อยกว่าหรือมากกว่ามาใช้ เนื่องจากแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการบังคับใช้กฎหมาย และแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการทำสงคราม มีความแตกต่างกันอย่างมาก

ในการทำสงคราม การใช้กำลังขั้นสูงสุด รวมทั้งการใช้กำลังจนถึงชีวิตเป็นแนวปฏิบัติโดยปกติ ผู้ทำสงครามอาจใช้กำลังเพื่อโจมตีกันโดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อเป้าหมายในการปราบปราม รวมทั้งหากจำเป็นก็สามารถสังหารศัตรูในการสู้รบได้ อย่างไรก็ดี ยังคงมีข้อจำกัดที่สำคัญต่อแนวทางและวิธีการทำสงคราม ข้อจำกัดสำคัญอย่างหนึ่ง คือการห้ามใช้อาวุธที่ก่อให้เกิดอาการบาดเจ็บที่เกินกว่าเหตุหรือความเจ็บปวดที่ไม่จำเป็น (ต่อผู้ร่วมรบในสงคราม)

ในการทำสงคราม ผู้เข้าร่วมการสู้รบจะพยายามปราบปรามและ/หรือสังหารศัตรู แต่ก็จะต้องไม่ทำให้เกิดอาการบาดเจ็บที่เกินกว่าเหตุ หรือความเจ็บปวดที่ไม่จำเป็น ด้วยเหตุดังกล่าว หากนำอาวุธเคมีมาใช้ จะทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากในเรื่องนี้ อาวุธเคมีแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่สารที่สร้างความระคายเคืองที่ส่งผลกระทบต่อรุนแรงมากน้อย ไปจนถึงสารเคมีที่ก่อให้เกิดอาการเจ็บปวดอย่างสาหัสและอาจถึงขั้นเสียชีวิต องค์ประกอบของสารเคมีเหล่านี้มีอยู่มากมายอย่างไม่จำกัด จึงไม่มีทางที่จะกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อระบุถึงองค์ประกอบของสารเคมีที่อาจยอมรับได้หรือไม่อาจยอมรับได้⁴⁵ เนื่องจากการจงใจสังหารศัตรูระหว่างการสู้รบเป็นเรื่องที่ชอบด้วยกฎหมาย รัฐจึงมีแนวโน้มจะเลือกใช้สารเคมีที่มีความเป็นพิษมากที่สุด ซึ่งย่อมเพิ่มความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดอาการบาดเจ็บที่เกินกว่าเหตุ หรือความเจ็บปวดที่ไม่จำเป็น ด้วยเหตุดังกล่าว ประชาคมระหว่างประเทศจึงตัดสินใจไม่อนุญาตให้ใช้อาวุธซึ่งอาจหรือไม่อาจทำให้เกิดการเสียชีวิต และยังคงอาจทำให้เกิดความเจ็บปวดทรมานในระยะยาวและมีอาการรุนแรง

⁴⁵โปรดดูคำอธิบายในหลักการที่ 75 ของฐานข้อมูลของคณะกรรมการกาชาดสากล (ICRC) ว่าด้วยหลักเกณฑ์ตามจารีตประเพณีของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ: ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule75

ได้⁴⁶ เนื่องจากการปราบปรามหรือการสังหารศัตรูในสงครามอาจเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ขึ้นอยู่กับประเภทของอาวุธที่นำมาใช้

แต่สถานการณ์ในการบังคับใช้กฎหมายแตกต่างกันอย่างมาก ในการบังคับใช้กฎหมาย หน้าที่สำคัญที่สุดคือการคุ้มครองชีวิต การใช้กำลังที่รุนแรงถึงขั้นชีวิตจึงต้องเป็นทางเลือกสุดท้าย และอาจนำมาใช้ได้เฉพาะเพื่อคุ้มครองชีวิตของบุคคลอื่น หรือป้องกันอาการบาดเจ็บที่คุกคามต่อชีวิตหรือเปลี่ยนแปลงชีวิตได้ การปฏิบัติเหล่านี้ไม่ควรมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้เกิดการเสียชีวิตของบุคคล

นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายยังมีหน้าที่ต้องใช้กำลังเพื่อลดอันตรายและความเสียหายให้เหลือน้อยที่สุด หมายความว่าต้องมีการใช้กำลังแบบแยกแยะ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์อย่างเป็นรูปธรรมและระดับการคุกคามที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าว การอนุญาตให้ใช้อาวุธจึงเป็นการปฏิบัติที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน ซึ่งอาจจะอนุญาตให้ใช้อาวุธบางประเภทที่อาจก่อให้เกิดอันตรายร้ายแรงเพียงเพราะเป็นอาวุธที่อาจช่วยป้องกันการใช้อาวุธที่รุนแรงมากกว่า และที่สำคัญการใช้กำลังถึงขั้นเสียชีวิตต้องเป็นทางเลือกสุดท้าย ในเวลาเดียวกัน ในบรรดาอาวุธบางประเภท หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายต้องนำมาใช้ในลักษณะที่ทำให้เกิดอันตรายน้อยสุด ในขณะที่ยังคงใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การอนุญาตให้ใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองภายใต้หลักเกณฑ์ที่เข้มงวดเช่นนี้ จึงเป็นผลมาจากการแลกเปลี่ยนดังกล่าว:

- เป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายมีทางเลือกอื่นเพื่อช่วยให้พวกเขาสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ชอบธรรม โดยไม่ต้องพึ่งพาการใช้อาวุธ
- นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายมีหน้าที่ลดอันตรายให้เหลือน้อยที่สุด ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีข้อห้ามไม่ให้เจ้าหน้าที่ใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคือง กรณีที่มีทางเลือกอื่นที่มีอันตรายน้อยกว่าเพื่อรับมือกับสถานการณ์อย่างเป็นรูปธรรม และในการเลือกนำสารเคมีที่สร้างความระคายเคืองมาใช้ หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายจะต้องเลือกสารที่มีความเป็นพิษระดับต่ำสุด ซึ่งยังคงมีประสิทธิภาพมากเพียงพอในการบรรลุวัตถุประสงค์ของการบังคับใช้กฎหมายที่ชอบธรรมได้⁴⁷

ข้อพิจารณาทั้งสองประการนี้ รวมทั้งหน้าที่ในการหลีกเลี่ยงการใช้กำลังถึงขั้นชีวิต และข้อกำหนดให้ใช้กำลังขั้นต่ำสุดและเท่าที่จำเป็น ไม่มีผลในสถานการณ์ความขัดแย้งทางอาวุธ

---

⁴⁶ โปรดดู อย่างเช่น เอกสารของ ICRC ว่าด้วยการใช้สารเคมีที่มีพิษเป็นอาวุธในการบังคับใช้กฎหมาย เน้นถึงความเสี่ยงของการใช้งานนอกกฎเกณฑ์: ICRC, “เอกสารของ ICRC ว่าด้วยการใช้สารเคมีที่เป็นพิษเพื่อเป็นอาวุธในการบังคับใช้กฎหมาย”, 6 กุมภาพันธ์ 2556, icrc.org/en/doc/resources/documents/legal-fact-sheet/2013-02-06-toxic-chemicals-weapons-law-enforcement.htm

⁴⁷ OHCHR, แนวปฏิบัติขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการใช้อาวุธที่ไม่รุนแรงถึงชีวิตในการบังคับใช้กฎหมาย (อ้างแล้ว), ย่อหน้า 7.3.8

→ ข้อห้ามโดยทั่วไปเกี่ยวกับการใช้อาวุธเคมีในสงคราม และการนำมาใช้ในการบังคับใช้กฎหมาย ไม่ใช่สิ่งที่ขัดแย้งกัน (โดยมุ่งให้ความคุ้มครองกับเป้าประสงค์อย่างแรกมากกว่าเป้าประสงค์อย่างหลัง) หากเป็นผลมาจากการใช้ข้อพิจารณาที่แตกต่างกันในการกำหนดเป้าประสงค์และแนวทางการใช้กำลัง และการกำหนดหลักเกณฑ์และกรอบกฎหมายเพื่อกำกับดูแลในสภาพการณ์ที่ต่างกัน

10. “สิ่งที่ควรทำและสิ่งไม่ควรทำ”

สิ่งที่ควรทำ: เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายควร

- ✓ ใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองเฉพาะกรณีที่มีการประเมินอย่างเหมาะสมแล้วเกี่ยวกับความเสี่ยงต่อสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น และให้ใช้เมื่อมีวิธีการใช้งานที่ชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่ไม่จำเป็น (ตัวอย่างเช่น ความเสี่ยงจากการยิงในระยะประชิดจนเกินไป การยิงในปริมาณมากจนเกินไป การยิงโดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพอากาศ ฯลฯ)
- ✓ ใช้สารเคมีที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้างเฉพาะกรณีที่เกิดความรุนแรงอย่างกว้างขวาง จนทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถจัดการกับผู้ใช้ความรุนแรงเพียงบางคนได้
- ✓ ให้แจ้งเตือนก่อนการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองทุกครั้ง
- ✓ ให้ติดตามผลกระทบจากการใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองอย่างสม่ำเสมอ และให้ยุติการใช้เมื่อบรรลุวัตถุประสงค์แล้ว
- ✓ ปฏิบัติตามระยะห่างขั้นต่ำของการใช้สเปรย์พริกและอุปกรณ์แบบต้ออื่น ๆ เพื่อป้องกันอาการบาดเจ็บจากแรงดันที่กระทบกับร่างกาย

สิ่งที่ไม่ควรทำ: เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายไม่ควร:

- ✗ เลือกใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองในวงกว้าง ในพื้นที่ที่บุคคลไม่สามารถหลบหนีออกไปได้
- ✗ ใช้สารเคมีที่สร้างความระคายเคืองเพื่อบังคับให้บุคคลที่ต่อต้านหรือขัดขืนโดยไม่ใช้ความรุนแรงปฏิบัติตามคำสั่ง
- ✗ ยิงหรือขว้างกระป๋องแก๊สน้ำตาในลักษณะที่อาจทำให้บุคคลได้รับบาดเจ็บจากแรงกระแทก
- ✗ ใช้สเปรย์พริกกับบุคคลที่ถูกควบคุมตัวแล้ว